

УДК 340.1

DOI 10.31732/2708-339X-2024-13-A3

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО СУДУ

Долянська І.М.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
Університету економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113
e-mail: DolianovskaIM@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1606-7096>

Ситий В.О.,

аспірант Університету економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113
e-mail: SytyiVO@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-1852-9100>

HISTORICAL AND LEGAL ASPECTS OF ESTABLISHING THE RIGHT OF ACCESS TO THE COURT

Dolianovska I.M.,

Ph.D. in Law,
associate Professor of Department of the State Legal Disciplines,
Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113
e-mail: DolianovskaIM@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1606-7096>

Sytyi V.O.,

Postgraduate student of the University of Economics and Law «KROK»
Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113
e-mail: SytyiVO@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-1852-9100>

Анотація. У статті здійснюється аналіз історико-правових аспектів становлення права на доступ до суду. Визначено, що право на доступ до суду, що формувалося та закріплювалося в нормативно-правових актах протягом тисячоліть, і яке зазнало своєрідної трансформації, було наслідком діяльності держави та її органів у сфері судочинства та правосуддя. З'ясовано, що історико-правові аспекти становлення права на доступ до суду дозволяють виявити характерні особливості такого права, в межах певних історичних періодів, що співпадають з формуванням як перших державних утворень, так і подальшим утворенням сучасної геополітичної карти Світу. Сформульовано періодизаційну модель становлення права на доступ до суду, яку варто розглядати у межах трьох наступних один за одним періодів. Зокрема, перший період - період Стародавніх державних утворень, де право на доступ до суду характеризувалося відносною (умовною) доступністю населення до суду, а судові спори вирішувалися особисто монархами, або подібними особами залежно від форми державного управління. Другий період - період Середніх віків, що характеризується відокремленням судової влади від інших державних інституцій, але реалізація права на доступ до суду здійснюється без державних механізмів підтримки. Третій період - Новітній період, що характеризується усвідомленням права на доступ до суду, як важливого права, що має обов'язково забезпечуватися в демократичній, правовій державі відповідними механізмами з його реалізації та підтримки. Запропоновано юридичне визначення поняття права на доступ до суду, яким є конституційна, фізична, економічна та безперешкодна можливість особи звернутися до суду у випадку можливого порушення свого законного права чи юридичного інтересу, взяти участь у процесі розгляду своєї справи в суді, а також отримати рішення у процесі розгляду спору та оскаржити його у випадку незгоди з позицією суду.

Ключові слова: суд, правосуддя, право на доступ до суду, захист прав людини, еволюція захисту прав людини.
Формул: 0, **рис.:** 0, **табл.:** 0, **бібл.:** 15.

Abstract. The article contains a presentation of the results of a study of the state of legal regulation of social

protection of military personnel in Ukraine and is devoted to the effectiveness of their guarantees, in particular, consideration of legal acts that define their social and medical guarantees. The article provides a general description of positive law in the field of social protection, focused attention on the specifics of legal norms regulating these legal relations and their administration by state bodies. The key aspects that negatively affect the realization of the subjective rights of servicemen and their legally protected interests in the field of social protection have been identified, and their compliance with international standards of such rights has been verified.

Particular importance is attached to the analysis of current systems for monitoring the implementation of legal guarantees, which is practically important for ensuring social justice in the conditions of martial law and protecting the rights and legally protected interests of military personnel. An analysis of the practice of administration by state bodies responsible for monitoring the rights of military personnel, as well as mechanisms of control and evaluation of the effectiveness of the implementation of the provided guarantees, was carried out.

Attention is focused on the importance of the interaction of state bodies with non-state structures in the spheres of administration and monitoring of the protection of the rights of military personnel. The problems of law enforcement in the field of social protection, which make it difficult to ensure the guaranteed rights of military personnel, are considered.

As a result of the study, recommendations were formulated for the improvement of mechanisms for the protection of the rights of military personnel, which can become the basis for the further development of legislation in this area. In general, the study focuses on the current issues of protection of the rights of military personnel in the field of their social protection in the conditions of martial law.

Keywords: court, justice, right to access to court, protection of human rights, evolution of human rights protection.

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, ref.: 15.

Постановка проблеми. Сучасний етап комплексного вдосконалення основних засад суспільного життя, враховуючи вагоме місце системи судоустрою та правосуддя, є саме тією важливою об'єктивною необхідністю, що спрямовує державну владу, наукову спільноту, практиків та громадянське суспільство на пошуки найбільш оптимальних та доступних шляхів удосконалення діяльності основних державних інститутів у відповідності до потреб та вимог забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Одним із основних конституційних прав людини є право на доступ до суду, що формувалося та закріплювалося в нормативно-правових актах протягом тисячоліть, і яке зазнало своєрідної трансформації, що в тому числі, було наслідком діяльності держави та її органів у сфері судочинства та правосуддя.

Визначення історико-правових аспектів становлення права на доступ до суду дозволить виявити характерні особливості такого конституційного права в межах певних історичних періодів, що співпадають з формуванням як перших державних утворень, так і подальшим утворенням сучасної геополітичної карти Світу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій підтверджує актуальність обраної тематики, зокрема Андрусенко В.Д. досліджував історичні аспекти категорії принципу доступу до суду, і зазначив, що у світовій історії держави і права визначаються три основні етапи становлення того принципу [1].

Ясельська Н. досліджувала найбільш розповсюджені наукові підходи до розуміння сутності поняття «доступу до правосуддя», де його розглядають переважно як важливий аспект права на справедливий судовий розгляд [2]. Бережанський Г. І. досліджував окремі історико-правові аспекти розуміння права на справедливий суд, зауважуючи, що у добу античності та Середньовіччя розуміння справедливого суду мало не багато спільного із сучасним трактуванням [3].

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Незважаючи на те, що існує досить значна кількість дослідження розуміння поняття «права на доступ до суду», втім нерозкритими питаннями залишаються історико-правові аспекти еволюції поняття права на доступ до суду, включаючи його історичні передумови для формування та реалізації, адже ретроспективний аналіз визначення та забезпечення доступу до суду має закономірно важливе наукове та практичне значення в умовах правотворення та державотворення.

Метою статті є визначення історичних та правових основ для виникнення та подальшого закріплення права особи на доступ до суду, а також надання авторських пропозицій щодо юридичного розуміння поняття «права на доступ до суду».

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи історико-правові аспекти становлення права на доступ до суду, першочергово варто вказати на перші історичні згадки про судову владу (систему) загалом. Адже, як

відомо, будь-яке правове явище, що існує в умовах сьогодення, змінювало своє концептуальне значення та розуміння і залежало в більшій мірі від певних історичних подій. Так, право на доступ до суду в Стародавній віці характеризувалося тим, що відбувалася фактична реалізація функції правосуддя навіть за відсутності судової гілки влади в якості специфічної, професійної та автономної від інших елементів системи органів публічної влади.

Підтвердженням цьому є виникнення державних інституцій, таких як Стародавня Індія та Стародавній Єгипет, в яких фактично вже існували «судові органи», які у своїй діяльності керувалися нормами права. Зокрема, в Індії існували Закони Ману. У VIII Главі цього збірника визначено, що правосуддя здійснює цар особисто, і особи, що мають певний спір, можуть звернутися до царя за допомогою. Якщо цар не розглядав справу особисто, то він призначав вченого брахмана і трьох суддів, які розглядали справи у «високому суді» від імені царя. Такі дії, в свою чергу, сприяли доступності населення до суду [4, с. 18]. Особливістю реалізації права на доступ до суду в Стародавньому Єгипті також було здійснення судових функцій численними божими храмами, що також підвищувати рівень фізичної доступності правосуддя для населення [5, с. 37].

Необхідно додати, що в Стародавній Греції підходи до реалізації права на доступ до суду значною мірою відрізнялися від попередніх держав. Так, в столиці Греції – Афінах, вже існували колегіальні судові органи, котрі на постійній оплачуваній основі здійснювали правосуддя, тим самим збільшуючи можливості для звернення громадян до суду за захистом своїх прав та інтересів [6, с. 44].

Власне, перший період (період Стародавніх державних утворень) становлення права на доступ до суду характеризувався відносною доступністю населення до суду, адже реалізувався за умов відсутності автономної судової гілки влади та нерідко справи розглядалися особисто монархами або подібними особами, залежно від форми державного управління.

Наступним періодом у розвитку права на доступ до суду є період Середньовіччя.

Період Середньовіччя став закономірним етапом у процесі поступального розвитку всього суспільства й охоплював понад тисячу років історії людства. У цей час виникли практично всі національні держави, що існують донині. Також почав активно застосовуватися принцип змагальності при розгляді судових спорів. Порушення справи та її поетапне просування залежало від ініціативи сторін. Спростовувати свою вину підсудний не був зобов'язаний, оскільки в судах загального права доводити вину мав обвинувач. Водночас обвинувачений обмежувався у своєму праві на захист – бажані для нього свідки допитувалися без процедури приведення до присяги, не передбачалася очна ставка зі свідками, він не отримував копії акта обвинувачення [7, с. 40].

В той період, на думку М. Каппелетті, поняття «доступ до суду» слугувало для зосередження уваги на двох основних цілях правової системи – системи, за допомогою якої люди можуть відстоювати свої права та/або вирішувати їхні спори під загальною опікою держави [8, с.182]. М. Каппеллетті звернув увагу на доцільність відходу від поступового розуміння такого поняття, як формального права постраждалої особи вести судовий процес та захищати свій позов. При цьому держава залишалася пасивним спостерігачем ситуацій, коли бідні чи інші вразливі групи населення на практиці не мали можливостей для захисту своїх прав та інтересів. Критикували й формалізоване розуміння всіх природних прав людини. За тлумачення такого підходу, держава не заперечує факт існування природних прав, при цьому не вживає жодних дій, щодо сприяння в їхній реалізації. Адже право на доступ до суду розглядається в такій парадигмі, як природне, де держава стоїть осторонь від його забезпечення на практиці [8, с. 184].

Таким чином, другий період становлення права на доступ до суду характеризувався поступовим відходом від формальної доступності населення до суду, де судова гілка влади починає відокремлюватися від безумовної підпорядкованості державі та її виконавчим органам. При цьому реалізація самого права обмежувалася самостійними діями особи, які вона повинна була вживати для відновлення свого порушеного права чи

інтересу, без можливої підтримки держави та її механізмів.

Новий період становлення права на доступ до суду доцільно відраховувати з 60-х рр. XX ст., адже активна наукова розробка проблеми доступності правосуддя розпочалася в межах всесвітнього неурядового руху «Доступ до правосуддя» (access to justice), що виник у Європі в 60-х рр. XX ст. з метою зробити судовий захист прав осіб найбільш ефективним. Як зазначав один з учасників руху І. Джекоб, «потреба в доступі до правосуддя є подвійною: по-перше, ми повинні гарантувати, що права громадян визнаються й ефективно реалізуються, бо інакше вони не будуть реальними, а лише ілюзорними; і по-друге, ми повинні бути здатними правові суперечки, конфлікти і скарги, які неминуче виникають у суспільстві, вирішувати спокійним шляхом за допомогою правосуддя, щоб сприяти гармонії та миру в суспільстві» [9, с. 419].

В цьому періоді важливого значення набуває необхідність закріплення в основних нормативних актах (зазвичай, конституціях) положень щодо державного забезпечення реалізації права на доступ до суду. Визначною світовою подією стало прийняття у 1950 році важливого міжнародного документу – Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція) [10], яку Україна ратифікувала вже після проголошення своєї незалежності у 1997 р. Так, у ст. 6 Конвенції, хоча й прямо не закріплено права на доступ до суду, при цьому вказано, що держава має гарантувати кожному право на справедливий суд, що включає, крім іншого, право на доступ до суду.

Також в рішенні від 21 лютого 1975 року «Голдер проти Сполученого Королівства» Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) зазначив, що судовий розгляд є фікцією, якщо особа не має реального доступу до правосуддя. У цьому рішенні вперше закріплено право на доступ до суду, бо Конвенція у розумінні Суду має захищати і право на те, що справа буде розглядатися. ЄСПЛ прийшов до висновку, що право особи на доступ до суду закріплене у ч. 1 ст. 6. Конвенції [11].

Також у 1970-і рр. під егідою ЮНЕСКО проходив Флорентійський проєкт, який

мав на меті обґрунтування та формування якісно нової, сучасної філософії правосуддя, в рамках якого відбувається формування повноцінної теоретичної концепції доступності до суду, яку мають впроваджувати держави у своєму законодавстві та своїй внутрішній політиці [8, с. 345].

Слід зауважити, що законодавство переважної кількості країн Європейського Союзу, як і українське законодавство, не містить юридичного визначення поняття «права на доступ до суду». Виняток становить лише Конституція Республіки Молдова, стаття 20 якої передбачає, що будь-яка особа має право на ефективне поновлення в правах компетентними судами в разі порушення його прав, свобод і законних інтересів. Жоден закон не може обмежити доступ до суду [12].

Після проголошення своєї незалежності у 1991 році Україна активно включилася в міжнародно-правові процеси, в тому числі ті, що стосуються сфери правосуддя в цілому та забезпечення права на доступ до суду, зокрема. Як вже було зазначено раніше, у 1997 році Україна ратифікувала Конвенцію, а роком раніше було прийнято Конституцію України, в якій хоча й прямо не передбачено принцип доступності до суду, однак він впливає з низки її положень. Згідно з ч. 3 ст. 8 Конституції України, звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина гарантується безпосередньо на підставі Основного Закону. Стаття 55 визначає, що права та свободи людини і громадянина захищаються судом; кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [13].

Ще на початкових етапах судово-правової реформи проголошено ідеї, реалізація яких у чинному законодавстві була спрямована на максимальний доступ особи до суду. Посилання на необхідність забезпечення доступного і справедливого правосуддя, прозорості діяльності судів зроблено в підсумкових документах парламентських слухань «Про здійснення судово-правової реформи в Україні» (березень 2005 р.) і «Про стан правосуддя в Україні» (травень 2007 р.) [14, с. 34].

Погоджуючись з висловлюваннями Цивіної Т. А., варто зауважити, що від само-

го початку право на доступ до суду розглядалося як право ініціювати розгляд справи в суді і, відповідно, його порушенням визнавалися ситуації, які б унеможливили такий розгляд або перегляд справи, зокрема, якщо справа не могла бути розглянута через виключення певних справ з юрисдикції суду, неможливість порушення справи через відсутність коштів для сплати судового збору, неможливість порушити провадження у справі через складність процедури й відсутність безоплатної правової допомоги тощо [15, с. 60-61]. Вочевидь, надалі зазначене право варто розглядати не лише як фізичну та юридичну можливість порушити справу в суді, а й включити право на розгляд справи, відповідно до чого порушення права на доступ до суду визнавати випадки, коли особа, провадження якої було вже відкритим, не могла домогтися фактичного розгляду такої справи й ухвалення рішення.

Таким чином, новітній період становлення права на доступ до суду характеризувався усвідомленням міжнародною спільною необхідності нормативного закріплення такого важливого права, а також визначенням механізмів підтримки держави та її органів в реальній можливості реалізації кожною особою права на доступ до суду. Крім того, в цей період з'являються також доктринальні тлумачення такого права, що дають можливість, в тому числі, запропонувати власну юридичну дефініцію поняття права на доступ до суду.

Висновки. Історико-правові аспекти

становлення права на доступ до суду варто розглядати у межах трьох наступних один за одним періодів, котрі становлять певну періодизаційну модель. Перший період – період Стародавніх державних утворень, де право на доступ до суду характеризувалося відносною (умовною) доступністю населення до суду, а судові спори вирішувалися особисто монархами або подібними особами залежно від форми державного управління. Другий період – період Середніх віків, що характеризується відокремленням судової влади від інших державних інституцій, але реалізація права на доступ до суду здійснюється без державних механізмів підтримки. Третій період – Новітній період, що характеризується усвідомленням права на доступ до суду, як важливого конституційного права, що має обов'язково забезпечуватися в демократичній, правовій державі відповідними механізмами з його реалізації та підтримки.

Враховуючи багатоманітність точок зору науковців щодо тлумачення поняття «права на доступ до суду», враховуючи власний науковий інтерес до даної теми, пропонуємо вважати таким правом «конституційну, фізичну, економічну та безперешкодну можливість особи звернутися до суду у випадку можливого порушення свого законного права чи юридичного інтересу, взяти участь у процесі розгляду своєї справи в суді, а також отримати рішення у процесі розгляду спору та оскаржити його, у випадку незгоди з позицією суду».

Література:

1. Андрусенко Д.В. Історико-правові аспекти становлення та розвитку принципу доступності правосуддя. Нове українське право. № 6 (2021). с. 48-53. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/156/140> (дата звернення: 01.09.2024).
2. Ясельська Н. Особливості розуміння сутності права на доступ до правосуддя. Юридичний вісник. Одеса. Гельветика 2021. № 3. С. 193-200. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/c139da9a-3d9c-481f-bd3b-5470c472ec85> (дата звернення: 01.09.2024).
3. Бережанський Г. І. Особливості розуміння права на справедливий суд. Вісник кримінального судочинства. 2017. № 3. С. 191-196. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2017_3_23. (дата звернення: 01.09.2024).
4. Коваль І.М., Візник Д.А. Витоки і генеза формування судової системи Індії. Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави: збірник тез IX Всеукраїнської науково-практичної конференції, 30 травня 2020 року, Львів. Видавництво Львівської політехніки. 2020. С. 17-19.
5. Талдикін О.В. Держава і право Давнього Сходу: структурно-логічні схеми і таблиці: Навч. посібник. Дніпро: Дніпроп. держ. універ. внутр. справ. 2016. 136 с.
6. Капустинський В.А. Особливості функціонального призначення судових органів у давніх державах. Вісник Вищої ради юстиції. 2013. № 2. С. 36-46.
7. Слинко Д. В. Розвиток процесуального права Англії у період Середньовіччя. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 1. С. 39-42. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2019/10.pdf. (дата звернення: 01.09.2024).
8. Garth Bryant G. and Cappelletti Mauro. Access to Justice: The Newest Wave in the Worldwide Movement to Make Rights Effective. 1978. Articles by Maurer Faculty. 1142. URL: <https://www.repository.law.indiana.edu/facpub/1142>

(дата звернення: 01.09.2024).

9. Jacob H. Access to Justice In England. Access to Justice. Milan, 1979. Vol. 1. P. 415-478.
10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи. Ратифікація, підстава – 475/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_004 (дата звернення: 01.09.2024).
11. Рішення ЄСПЛ від 21 лютого 1975 р. у справі «Голдер (Golder) проти Об'єднаного Королівства» (заява № 4451/70).
12. Конституція Республіки Молдова: Закон від 29.06.1994. URL: <https://www.parlament.md/CadruLegal/Constitution/tabid/151/language/ru-RU/Default.aspx> (дата звернення: 01.09.2024).
13. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 01.09.2024).
14. Овчаренко О. М. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації: Монографія. Харків. Право, 2008. 304 с.
15. Цувіна Т. Право на доступ до суду: підхід ЄСПЛ. Entrepreneurship. Economy and Law. 2020. № 4. С. 60-69. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.4.10> (дата звернення: 01.09.2024).

References:

1. Andrusenko, D.V. (2021), «Historical and legal aspects of the formation and development of the principle of access to justice», *Nove ukrains'ke pravo*, vol. 6 pp. 48-53. Available at: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/156/140> (Accessed September 01, 2024).
2. Yaselska, N. (2021), «Peculiarities of understanding the essence of the right to access to justice», *Yurydychnyj visnyk*. Odesa. Helvetica vol. 3. pp. 193-200. Available at: <https://dspace.onua.edu.ua/items/c139da9a-3d9c-481f-bd3b-5470c472ec85> (Accessed September 01, 2024).
3. Berezhanskyi, G. I. (2017), «Peculiarities of understanding the right to a fair trial», *Visnyk kryminal'noho sudochynstva*, vol. 3, pp. 191-196. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2017_3_23 (Accessed September 01, 2024).
4. Koval, I.M., Viznyak, D.A. (2020), «Origins and genesis of the formation of the judicial system of India». *Zakhyst prav i svobod liudyny ta hromadianyna v umovakh formuvannya pravovoi derzhavy [Protection of the rights and freedoms of a person and a citizen in the conditions of the formation of a legal state]*, *Vseukrains'ka naukovo-praktychna konferentsiia [All-Ukrainian scientific and practical conference]*, Lviv. May 30, 2020, Lviv Polytechnic Publishing House. pp. 17-19.
5. Taldykin, O.V. (2016), *Derzhava i pravo Davn'oho Skhodu: strukturno-lohichni skhemy i tablytsi [State and law of the Ancient East: structural and logical schemes and tables]*, Dnipro. Dniprop. state Univ. internal of affairs, 2016. 136 p.
6. Kapustinsky, V.A. (2013), «Peculiarities of the functional purpose of judicial bodies in ancient states». *Visnyk Vyschoi rady iustytstii*, vol. 2, pp. 36–46.
7. Slynko, D. V. (2019), «The development of procedural law in England during the Middle Ages», *Yurydychnyj naukovyj elektronnyj zhurnal*, vol. 1. pp. 39-42. Available at: http://www.lsej.org.ua/1_2019/10.pdf. (Accessed September 01, 2024).
8. Garth Bryant, G., Mauro, C. (1978), *Access to Justice: The Newest Wave in the Worldwide Movement to Make Rights Effective*. Articles by Maurer Faculty. p. 1142. Available at: <https://www.repository.law.indiana.edu/facpub/1142> (accessed: 01 Oct 2024).
9. Jacob, H. (1979), *Access to Justice In England*, Access to Justice. Milan, vol. 1. pp. 415–478.
10. *Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*. Council of Europe № 475/97-VR. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_004 (Accessed September 01, 2024).
11. *The case of Golder v. The United Kingdom (1975)*, Decision of the European Court of Human Rights (application №. 4451/70)
12. *The Verkhovna Rada of Moldova (1994)*, *The Law of Moldova «About Constitution of Moldova»*, Available at: <https://www.parlament.md/CadruLegal/Constitution/tabid/151/language/ru-RU/Default.aspx> (Accessed September 01, 2024).
13. *The Verkhovna Rada of Ukraine (1996)*, *The Law of Ukraine «About Constitution of Ukraine»*, Available at: <https://www.parlament.md/CadruLegal/Constitution/tabid/151/language/ru-RU/Default.aspx> (Accessed September 01, 2024).
14. Ovcarenko, O. M. (2008) *Dostupnist' pravosuddia ta harantii joho realizatsii [Availability of justice and guarantees of its implementation]*, Law, Kharkiv, Ukraine, p. 304 p.
15. Tsuvina, T. (2020), «The right of access to court: the approach of the European Court of Human Rights», *Economy and Law*. vol. 4. pp. 60-69. Available at: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.4.10> (Accessed September 01, 2024).

Стаття надійшла до друку 10 вересня 2024 року